

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα

Τηλ: 210 7233 221 , fax: 210 7233 217, e-mail: info@nchr.gr

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΕΔΑ ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (μετά από αίτημα της ΔΑ) ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΓΑΜΟΥ ΣΕ ΖΕΥΓΑΡΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΦΥΛΟΥ (μετά από αίτημα της ΟΛΚΕ) *

«Ειδικότερα, η αλλαγή στο αξιακό σύστημα της κοινότητας...είναι, και έχει υπάρξει για αιώνες, ένα από τα αίτια της αλλαγής σε επίπεδο νομοθεσίας».

P.S. Atiyah, Law and Modern Society, Oxford University Press, 1983

«... Ορισμένα τινά Ελληνικά θήλεα ζητούν να δοθή ψήφος εις τας γυναίκας. Σχετικώς με το ίδιον τούτο θέμα διαπρεπέστατος επιστήμων είχεν άλλοτε αναπτύξει από του βήματος της Βουλής το επιστημονικώς πασίγνωστον, άλλως τε, γεγονός ότι πάν θήλυ διατελεί εις ανισόρροπον και έξαλλον πνευματικήν κατάστασιν ωρισμένας ημέρας εκάστου μηνός... Νεώτεροι και ακριβέστεροι έρευναι καταδείκνυσιν ότι ου μόνον ωρισμένας ημέρας, αλλά δι'όλου του μηνός τελοῦσιν άπαντα τα θήλεα εις πνευματικήν και συναισθηματικήν ανισορροπίαν, τινά μεν μετρίαν, τα πλείστα δε σφοδροτάτην και ακατάσχετον, άτε και παντοιοτρόπως εκδηλουμένην και κλιμακουμένην συν το χρόνω... Επειδή εν τούτοις, αι ημέραι αύται, δεν συμπίπτουν ως προς όλα τα θήλεα, είναι αδύνατον να ευρεθεί ημέρα πνευματικής ισορροπίας και ψυχικής γαλήνης όλων των θηλέων, ώστε την ευτυχή εκείνην ημέραν να ορίζονται αι εκάστοτε εκλογαί. Η γυναικεία συνεπώς ψήφος είναι πράγμα επικίνδυνον, άρα αποκρουστέον.»

Από την εφημερίδα «Νέα Ημέρα», της 20.3.1928

Το Ελληνικό Τμήμα της ΔΑ απέστειλε στην ΕΕΔΑ αίτηση ακρόασης (αρ.πρωτ. 479/09.11.04), προκειμένου να εκθέσει τις «θέσεις και προτάσεις [του] για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα οι σεξουαλικές μειονότητες (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, τρανσεξουαλικοί (εφεξής, ΛΟΑΤ)¹. Παράλληλα, η Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (εφεξής, ΟΛΚΕ) κατέθεσε ενημερωτικό φάκελλο (αρ. πρωτ.480/09.11.04) για την κατάσταση των ΛΟΑΤ στην Ελλάδα, παρουσιάζοντας το «θεσμικό αίτημα [της] για επέκταση του πολιτικού γάμου σε ομόφυλα ζευγάρια», ζητώντας ταυτόχρονα «αυτοπρόσωπη ακροαματική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής».²

* Η εισήγηση συντάχθηκε από την Χριστίνα Παπαδοπούλου, επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ, και συνυπογράφεται από τον Νάσο Θεοδωρίδη, αναπληρωματικό μέλος της ΕΕΔΑ και εκπρόσωπο του ΣΥΝ (χωρίς αυτό να τον υποχρεώνει να προσυπογράψει το σύνολο των προσωπικών εκτιμήσεων της συντάκτριας).

¹ Η αίτηση συνοδεύεται από «κείμενο προτάσεων» (στο τέλος του, παρατίθεται λίστα 15 ΜΚΟ & πολιτικών οργανώσεων που το υποστηρίζουν) και «εισηγητικό σημείωμα με τις σημαντικότερες διεθνείς και εθνικές διατάξεις που αναφέρονται σε ζητήματα διακρίσεων και τεκμηριώνουν νομικά και θεσμικά τις προτάσεις», το οποίο συντάχθηκε από τον Τομέα Σεξουαλικής Ταυτότητας του Ελλ. Τμήματος

² Στην αναφορά επισυνάπτονται: περιγραφή της κατάστασης των ΛΟΑΤ στην Ελλάδα, νομική τεκμηρίωση για τον πολιτικό γάμο για άτομα του ίδιου φύλου, επιστολές προς τον Υπ. Δικαιοσύνης για τον πολιτικό γάμο και τοποθέτηση για το άρθρο 347 του ΠΚ, και επιστολή προς τους Υπ. Δικαιοσύνης και Εργασίας για την ενσωμάτωση των οδηγιών 43/2000 και 78/2000.

Θέματα ορισμών

Είναι δεδομένο ότι η σημασία της επιλογής της γλώσσας, όταν πραγματεύεται κανείς θέματα σχετικά με την ανθρώπινη εμπειρία, είναι μεγάλη. Όσον αφορά την ομοφυλοφιλία, είναι εμφανής η αμηχανία και η απουσία consensus για την επιλογή των όρων που θα χρησιμοποιηθούν και για το περιεχόμενο που θα τους αποδοθεί, από την πλευρά του νομοθέτη, της κοινωνίας, αλλά και μέσα στην ίδια την ομοφυλοφιλική 'κοινότητα' (πράγμα που, πάντως, αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό όλων των υπό διαμόρφωση συλλογικών ταυτοτήτων και 'ομαδικών' διεκδικήσεων, και αντανακλά την ίδια την δυναμική τους)³. Ειδικότερα στα ελληνικά, αυτές οι δυσκολίες είναι ακόμα πιο τονισμένες. Μέσα από ένα συνδυασμό λεξιλογικών λημμάτων, ως *λεσβία* ορίζεται η γυναίκα που αισθάνεται σεξουαλική και ερωτική έλξη για γυναίκες. Ως *ομοφυλόφιλος*, 'ο άνδρας που αισθάνεται σεξουαλική και ερωτική έλξη για άλλους άνδρες. Ως *αμφισεξουαλικός/ή*, ο άνδρας ή η γυναίκα που αισθάνεται σεξουαλική και ερωτική έλξη και για τα δύο φύλα. Ενώ, ως *τρανσεξουαλικό* περιγράφεται το άτομο που, μολονότι εμφανίζει τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του ενός φύλου, αισθάνεται ότι ανήκει στο άλλο, εμφανίζει δηλαδή μια διάσταση ανάμεσα στο βιολογικό και το ψυχολογικό του φύλο, ή αλλιώς μία "gender dysphoria"⁴. Τέλος, ως *παρενδυτικός/ή* (*transvestite*), ορίζεται ο άνδρας ή η γυναίκα που επιθυμεί να εμφανίζεται με το ντύσιμο του άλλου φύλου. Ο όρος *γενετήσιος* χρησιμοποιείται για να περιγράψει την πράξη που έχει σχέση με την λειτουργία της αναπαραγωγής, ενώ ο όρος *σεξουαλικός* έχει γίνει πιο δόκιμος για να αποδώσει κάτι που έχει σχέση με την σεξουαλικότητα και τις εκφράσεις της.

Η χρήση του όρου 'ομοφυλοφιλία' για την περιγραφή της ομοερωτικής επιλογής, καθιερώθηκε μόλις τον 19ο αι., αντικαθιστώντας τον προγενέστερο όρο 'σοδομισμός', και οφείλεται σε έναν Ούγγρο γιατρό, τον Κ. Μπένκερτ, ομοφυλόφιλο και τον ίδιο⁵. Ιστορικά, η 'απαγόρευση' της ομοφυλοφιλίας και η συνακόλουθη αντιμετώπισή της από την κοινωνία και τον νόμο, διαγράφει μια πορεία που ξεκινά από τον προσδιορισμό της ως 'αμαρτία', στην συνέχεια ως 'έγκλημα' (ας σημειωθεί ότι κατά τον Μεσαίωνα, αιρετικοί και ομοφυλόφιλοι αντιμετώπιζονταν ενιαία, εξ ου και η χρήση της λέξης *buggery*, στα αγγλικά, η οποία χρησιμοποιείται για να αποδώσει τόσο την ομοερωτική επιλογή, όσο και την θρησκευτική αίρεση), αργότερα ως 'ασθένεια'⁶, για να φτάσουμε στην σημερινή θεώρηση της 'ασέλγειας

³ Βλ. σχετικά με την χρήση των όρων και τις αναπαραστάσεις τους, www.sou.edu/.../theory/explained/queer.htm, και την έρευνα του Joint Equality & Human Rights Forum: 'Rethinking identity: the challenge of diversity', UK & Ireland, June 2003. Ακόμη, τον συλλογικό τόμο: 'Ταυτότητες: ψυχοκοινωνική συγκρότηση', Κ. Ναυρίδης-Ν.Χρηστάκης (επιμ), Καστανιώτης 1997, και ειδικότερα το κείμενο του Ν. Χρηστάκη: 'Ομοιότητα και διαφορά, ομαδικότητα και ατομικότητα: ορισμένα από τα παράδοξα της ταυτότητας'.

⁴ Για τον ορισμό και την νομική αντιμετώπιση του θέματος αυτού στην ελληνική έννομη τάξη, βλ. Παπαζήση Θ., Διαταραχή γένους:νομικά προβλήματα του προσώπου, Επιστημονική Επετηρίδα Αρμενόπουλου, αρ.21. Το ΕΔΔΑ, στην εκδίκαση της υπόθεσης *Horsham v. UK*, (21/1/1997, παρ. 54), προσδιορίζει τον τρανσεξουαλισμό ως 'προσδιορίσιμη ιατρική κατάσταση...αναφορικά με την οποία η θεραπεία για την μεταβολή του φύλου είναι ηθικά επιτρεπτή και μπορεί να συνιστάται χάριν βελτιώσεως της ποιότητας ζωής'.

⁵ Αναφέρεται στο πόνημα της Α. Κουκουτσάκη, *Χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία*, εκδ. Κριτική, 2002, σ. 146.

⁶ Ας σημειωθεί πως ο ίδιος ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, συμπεριλάμβανε την ομοφυλοφιλία στις 'ψυχικές ασθένειες' μέχρι το 1991. Το 1981 η Parliamentary Assembly του ΣτΕυρ υιοθέτησε την απόφαση 756(1981) με την οποία καλούσε τον WHO να διαγράψει την ομοφυλοφιλία από την λίστα των ψυχικών ασθενειών. Μετά και από έντονο lobbying της ILGA (International Gay & Lesbian Association) αυτό, τελικά, επετεύχθη.

παρά φύση', στο κεφάλαιο του ελληνικού ΠΚ περί εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.

Η ΛΟΑΤ κοινότητα σήμερα, συχνά αισθάνεται ότι εκφράζεται περισσότερο από την χρήση νέων όρων -γεννημένων στο πλαίσιο κυρίως του αγγλοσαξωνικού ομοφυλόφιλου κινήματος (*gay, lesbian, queer*)- που υποδηλώνουν έναν συνειδητό προσανατολισμό και την διαμόρφωση μίας ταυτότητας που εκτείνεται πέρα από τον προσδιορισμό της σεξουαλικής προτίμησης.

Οι περισσότεροι σύγχρονοι κοινωνιολόγοι υποστηρίζουν την άποψη ότι η ταυτότητα είναι μία κατασκευή, ενώ οι ανθρωπολόγοι ασχολούνται κυρίως με την διαδικασία συγκρότησης του πολιτισμικού της περιεχομένου, επικεντρώνοντας στην ταυτότητα του *κοινωνικού φύλου* (*gender*)⁷, και αποδεχόμενοι την αντίληψη ότι αυτό αποτελεί πεδίο διαπραγματεύσεως, σε αντίστιξη με το *βιολογικό φύλο* (*sex*), που αποτελεί αντανάκλαση της ανατομίας.⁸ Στις δεκαετίες του '70 και του '80 οι διάφορες μορφές ομαδικής κινητοποίησης και πολιτικής διεκδίκησης (ειδικότερα, το 'δεύτερο κύμα' του 'φεμινισμού της διαφοράς' -σε συνέχεια της πρώτης φάσης του 'ιστορικού φεμινισμού της ισονομίας')-, χρησιμοποιούν ευρέως τον όρο⁹: το φύλο είναι κοινωνική σχέση, κατασκευή και πολιτισμικό σύμβολο¹⁰. Ακόμα πιο πρόσφατα, τα συλλογικά υποκείμενα υποδιαιρούνται συνεχώς σε νέες κατηγορίες, αναγνωρίζοντας την πολλαπλότητα των εμπειριών και των ταυτοτήτων. Έτσι, αποδεχόμενα την 'διαφορά' στα πλαίσια της συλλογικότητας, τα κινήματα αυτά επαναφέρουν την ισότητα στο επίκεντρο της διεκδίκησης, ως τμήμα μίας 'μη έμφυλης' πολυπολιτισμικότητας. Αυτή είναι και η προσέγγιση που υιοθετούν σήμερα αρκετές από τις οργανωμένες εκφορές διεκδικήσεων των ΛΟΑΤ, στην Ελλάδα και αλλού.¹¹ Σήμερα στην Ελλάδα, και όπως προκύπτει από την ανάγνωση του φακέλλου που κατέθεσε στην ΕΕΔΑ η ΟΛΚΕ, φαίνεται πως η ΛΟΑΤ κοινότητα αρθρώνει αιτήματα, αλλά και ταυτόχρονα, διαμορφώνει συνείδηση και 'φωνή'.

Σήμερα πάντως γνωρίζουμε, μέσα από ένα πλήθος ιστορικών πηγών και μελετών, πως οι ομοφυλόφιλες σεξουαλικές συμπεριφορές δεν συνεπάγονταν πάντα, και μία ομοφυλόφιλη 'ταυτότητα', καθώς η σχέση μεταξύ σεξουαλικών πρακτικών και ταυτότητας διαμορφώνεται ανάλογα με τα εκάστοτε πολιτισμικά και ιστορικά συμφραζόμενα.¹² Τέλος, ας σημειωθεί πως η γυναικεία ομοφυλοφιλία, εκτός από το ότι σπάνια αποτελεί αντικείμενο του δημόσιου λόγου, σε θεσμικό επίπεδο δεν αναφέρεται ως κατηγορία, πουθενά και από κανέναν ποινικό νομοθέτη.

⁷ Οι πρώτες αναφορές στο κοινωνικό φύλο ως αναλυτική κατηγορία, γίνονται από την Ann Oakley, στο *'Sex, Gender & Society'*, London, Temple Smith, 1972.

⁸ Ειδικότερα για την Ελλάδα, και για μια εκτενή μελέτη της διαμόρφωσης της ταυτότητας του κοινωνικού φύλου στην Ελλάδα, βλ. Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα, Ε. Παπαταξιάρχης-Θ. Παραδέλλης (επιμ.), εκδ. Αλεξάνδρεια, 1998, σσ. 11-73.

⁹ Βλ. σχετικά Michael Ruse, *'Sexual Identity: reality or construction?'*, in *'Identity'*, ed. By Henry Harris, Clarendon Press, Oxford, 1995, pp. 65-98.

¹⁰ Βλ. Μαριλένα Σημίτη, *Ιδεολογικές αντιπαραθέσεις και πολιτικά διλήμματα στο σύγχρονο φεμινιστικό κίνημα*, www.paremnassi.gr

¹¹ Πάντως, παρουσιάζει ενδιαφέρον η διαπίστωση κάποιων 'αναλογιών' μεταξύ φεμινιστικού κινήματος και της οργανωμένης ομοφυλόφιλης κοινότητας, τόσο στην ορολογία που έχει χρησιμοποιηθεί όσο και στην διάκριση των ιστορικών φάσεων των διεκδικήσεων.

¹² Βλ. Κ. Γιαννακόπουλος, *«Ανδρική ταυτότητα, σώμα και ομόφυλες σχέσεις. Μία προσέγγιση του φύλου και της σεξουαλικότητας»*, στο Σ. Δημητρίου (επιμ), *Ανθρωπολογία των φύλων*, εκδ. Σαβάλλα, 2001, σ.166.

Το γενικό πλαίσιο

Ο νομικός, αλλά και γενικότερα, ο δημόσιος προβληματισμός πάνω στα ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των ΛΟΑΤ, δεν περιορίζεται, βέβαια, στην Ελλάδα: πολλοί από τους Ευρωπαίους εταίρους –για να αναφερθούμε μόνο σε αυτούς– εξετάζουν το θέμα, μέσα σε πνεύμα –συχνά– μη συναίνεσης και οι αντιπαραθέσεις είναι –τουλάχιστον– ζωηρές¹³. Ωστόσο, στις περισσότερες από τις χώρες της Ένωσης, υπάρχουν ήδη ρυθμίσεις που νομιμοποιούν την συμβίωση ατόμων του ίδιου φύλου και κατοχυρώνουν μία σειρά από δικαιώματά τους, σε ένα φάσμα που εκτείνεται από κάποιες διευκολύνσεις κυρίως ‘οικονομικής’ φύσεως (π.χ. Γαλλία), μέχρι και την οιοική εξίσωση του νομικού περιεχομένου του γάμου μεταξύ ατόμων του ίδιου ή διαφορετικού φύλου, σε χώρες που χαρακτηρίζονται από μία μακρά παράδοση ανεκτικότητας και εμπειρία στο να στεγάζουν το διαφορετικό (π.χ. Ολλανδία). Δηλώσεις και εκδηλώσεις κοινωνικού συντηρητισμού από επίσημα, όσο και ‘ανεπίσημα’ χείλη δεν λείπουν, φυσικά, – από την γνωστή περίπτωση Buttiglione, μέχρι αξιωματούχους της Ορθόδοξης, της Καθολικής, αλλά και της Λουθηρανικής Εκκλησίας–, σε εκφράσεις που επικυρώνουν πολιτικά και ενισχύουν ιδεολογικά το περιρρέον κλίμα ομοφοβίας και κοινωνικού ρατσισμού που παρατηρείται σε διαφορετικούς βαθμούς στις Ευρωπαϊκές κοινωνίες¹⁴.

Μέσω μηχανισμών που δεν είναι της παρούσης να αναλυθούν, αυτός ο λόγος αρθρώνεται συχνά δανειζόμενος την επιχειρηματολογία του και τροφοδοτούμενος ιδεολογικά από ένα συνονθύλευμα ‘κλασσικού’ σεξισμού και εθνικισμού. Στην άλλη άκρη του φάσματος, υπάρχουν και τοποθετήσεις που αρθρώνονται απλουστευτικά –και κάπως αυτάρεσκα–, πάνω στην αντιπαράθεση του ‘προοδευτικού’ με το ‘αντιδραστικό’ ή το ‘συντηρητικό’, με όρους φετιχιστικής προσήλωσης στο ‘πολιτικώς ορθό’. Ο νομικός τρόπος σκέψης και προσέγγισης, όταν διατυπώνεται παρακολουθώντας τις γενικότερες κοινωνικές αλλαγές και τις συγκεκριμένες τοπικές και διεθνείς συγκυρίες –«μέσα στα σπλάχνα της κοινωνίας είναι που διαμορφώνεται το δίκαιο», κατά το Emile Durkheim–, είναι το εργαλείο που μπορεί να εξασφαλίσει την ψύχραιμη και αποτελεσματική αντιμετώπιση και διαχείριση αυτής της θεματικής.

Λογοκρίνοντας και αυτολογοκρίνοντας το ‘ένοχο μυστικό’: αποσιώπηση

Στην ελληνική κοινωνία, πίσω από μία επίφαση ανεκτικότητας απέναντι στην ομοφυλοφιλία – και ιδιαίτερα όταν πρόκειται για τον καλλιτεχνικό χώρο, που εκλαμβάνεται ως πεδίο όπου δημιουργικότητα και ‘ελευθεριότητα’ δικαιούνται να συνυπάρχουν–, κρύβεται συχνά μία σκληρή συλλογική στάση μόλις η ομοφυλοφιλία συσχετιστεί με πρόσωπα που έχουν ρόλους προτύπου (βλ. πολιτική ‘εκτέλεση’ στελεχών κομμάτων, μόλις γίνει γνωστός ο σεξουαλικός τους προσανατολισμός, αντιδράσεις για ομοφυλόφιλους δασκάλους ή καθηγητές κλπ)¹⁵. Ακόμη, καθόλου δεν φαίνεται να απασχολούν ή, πολλώ μάλλον, να συγκινούν τον ‘μέσο’ Έλληνα, οι διακρίσεις τις οποίες υφίστανται οι ομοφυλόφιλοι σε θεσμικά θέματα, ή, ακόμα

¹³ Σε παράρτημα της παρούσας εισήγησης, υπάρχει συνοπτικός πίνακας παρουσίασης των ισχυουσών ευρωπαϊκών νομοθεσιών για θέματα ΛΟΑΤ.

¹⁴ Βλ. σχετικά με τις πρόσφατες δηλώσεις περί ομοφυλοφιλίας του αρχιεπισκόπου Χριστόδουλου, Δελτίο Τύπου (5.11.04) της Ελληνικής Ένωσης για τα ΔτΑ «Το πραγματικό κουσούρι είναι ο ρατσισμός».

¹⁵ Για τον έλεγχο της σεξουαλικότητας ως μέσο πειθαρχίας, στον πυρήνα των επιδιώξεων και της στρατηγικής ιδεολογιών και συστημάτων που υπηρετούν την διατήρηση τόσο των πατριαρχικών δομών της κοινωνίας, αλλά και γενικότερα στην διατήρηση μιάς κοινωνικής ευταξίας (έτσι όπως την αντιλαμβάνονται οι διοικούντες), βλ. Ε. Παπαταξιάρχης-Θ. Παραδέλλης, *οπ.παρ.*, σσ. 46, 51, 135.

χειρότερα, η δριμύτητα με την οποία χλευάζονται και λαιδωρούνται από –κάποια- αστυνομικά όργανα. Εξάλλου, οι συμπεριφορές αυτές των αστυνομικών αρχών, αντλούν την σιγουριά και την ατιμωρησία τους, ακριβώς από το πυκνό πλέγμα ομοφοβικών προκαταλήψεων που διαπερνά ολόκληρη την ελληνική κοινωνία.

Αυτές, και πολλές ακόμα, είναι εκφράσεις του ηθικού και κοινωνικού –τουλάχιστον- σκεπτικισμού που επισύρει ο διαφορετικός σεξουαλικός προσανατολισμός των ΛΟΑΤ¹⁶. Όπως σημειώνει η ΟΛΚΕ στον φάκελλο που κατέθεσε στην ΕΕΔΑ: « στην Ελλάδα, ερωτικές συμπεριφορές που δεν έχουν ως αποτέλεσμα την αναπαραγωγή του είδους μέσα στο πλαίσιο μιάς νομικά αναγνωρισμένης συμβίωσης... παραμένουν στο περιθώριο, αλλά και τυχαίνουν μιάς απαξιωτικής αντιμετώπισης από ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας... [Αυτό οφείλεται] στην ηθική και κοινωνική απαγόρευση της ομοερωτικής επιλογής, στην κηλίδωση και απόδοσή της σε διαστροφή, στην απαγόρευση της έκφρασής της, με συνέπεια την υποκριτική της αποσιώπηση, την μη εξοικείωση μαζί της, την έλλειψη πραγματικής εικόνας [για αυτήν]... και τελικά την άρνηση της ηθικής [της] ένταξης στην κοινωνία, πράγμα που καταπατά την αξιοπρέπεια και στερεί την ελευθερία της έκφρασης, εμποδίζοντας την ανάπτυξη της προσωπικότητας και επιβάλλοντας έναν νόμο σιωπής στην παιδεία, τους νόμους, τα ΜΜΕ... Οι ΛΟΑΤ φοβούνται, αναγκάζονται να κρύβονται, να υποδύονται συνήθως κάτι που δεν είναι¹⁷... Στις λιγοστές περιπτώσεις ατόμων που δηλώνουν ανοιχτά τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις, στις δυσκολίες προστίθεται και μία διαρκής ανάγκη εξήγησης του ‘γιατί είμαστε αυτό που είμαστε’... Ειδικότερα οι λεσβίες είναι διπλά αποσιωπημένες... και πió τρωτές στο να πέσουν θύματα βίας...».

Η ελληνική τηλεόραση -με διαφορετικές αφορμές- επιδεικνύει κατά καιρούς αιφνίδιο –όσο και παροδικό- πάθος να ‘διερευνήσει’ το ομοφυλοφιλικό ζήτημα σε όλο το φάσμα εκπομπών της – από τις πρωινές, μέχρι τις ‘σοβαρές’ βραδινές-, και πολλοί καλούνται να τοποθετηθούν επί ενός θέματος που μέχρι χτες αποτελούσε το απόλυτο ταμπού και σήμερα μετατρέπεται σε ιδανικό ‘πιπεράτο’ πεδίο για την τηλεόραση των προκλήσεων. Κοινό σημείο αρκετών από αυτές τις τοποθετήσεις, είναι η πρόσληψη των ΛΟΑΤ ως απειλή για την επικαθορισμό του έρωτα και της σεξουαλικότητας από την οικογένεια.¹⁸ Παράλληλα, σε άλλα της προϊόντα, η τηλεόραση προβάλλει και αναπαράγει μια σειρά από καρικατούρες του ομοφυλοφιλικού στερεότυπου. Το θέμα της διαστρεβλωμένης αυτής εικόνας, αλλά και του διασυρμού ΛΟΑΤ στην τηλεόραση, και η ανάγκη παρέμβασης και λήψης μέτρων για την παύση τους, τίθεται τόσο από την ΔΑ, όσο και από την ΟΛΚΕ.

¹⁶ «...Συχνά ειπώθηκε ότι η απέχθεια για τον Εβραίο, περισσότερο δυνατή από αυτή για τον Άραβα ή τον μαύρο, τράφηκε από την ανεπαίσθητη διαφορά του με τον Αρειο. Σαν δηλαδή ο ρατσισμός να πολλαπλασιάζεται με συντελεστή την μεγαλύτερη ομοιότητα του ομιλητή με το αντικείμενο του ρατσισμού του. ... [αυτή] είναι πιθανά η αιτία του σύγχρονου μίσους για τον ομοφυλόφιλο, που φαίνεται και βιώνεται ως εκφυλισμένος ‘όμοιος’ και όχι ως γηγενής μιάς άλλης φυλής»: βλ. Γκυ Οκενγκεμ, *Η ιστορική εικόνα της ομοφυλοφιλίας*, Νεφέλη, 1983, σσ.10-11.

¹⁷ «...Ο,τι δεν ευθυγραμμίζεται με την αναπαραγωγή...δεν έχει πια που να καταφύγει. Δεν έχει φωνή..., είναι κυνηγημένο, απαρνημένο και συνάμα καταδικασμένο στην σιωπή. Όχι μόνο δεν υπάρχει, αλλά ούτε και πρέπει να υπάρχει...», βλ. M. Foucault, *Histoire de la sexualité : La volonté de savoir*, Gallimard, Paris, 1978, σσ. 11-12.

¹⁸ Αλλά και το σκεπτικό της απόφασης του ΕΣΡ, το 2003, στην γνωστή υπόθεση επιβολής προστίμου για το φιλί μεταξύ δύο ανδρών σε σήριαλ ελληνικού καναλιού, ανέφερε ότι αυτό επρόκειτο για δείγμα υπαρκτών, πλην όμως μειοψηφικών τάσεων της κοινωνίας, οι οποίες δεν εντάσσονται στις «παραγωγικές λειτουργίες». Βλ. σχετικά, άρθρο του Παναγή Παναγιωτόπουλου, «Το φιλί δεν υποφέρεται», *Ελευθεροτυπία* 18/11/2003.

Το Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Ελληνικό πλαίσιο προστασίας

Αρκετά διεθνή νομικά κείμενα προστατεύουν δικαιώματα των ΛΟΑΤ, ακόμα και όταν δεν τους κατονομάζουν ως 'κατηγορία' ατόμων τα οποία αποσκοπούν να προστατεύσουν¹⁹.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των ΔτΑ προβλέπει στο μεν άρθρο 2, το ότι «κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλεστεί όλα τα δικαιώματα και ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα διακήρυξη, χωρίς καμμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς... το φύλο,...ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση», στο δε άρθρο 7, το ότι «όλοι είναι ίσοι απέναντι στον νόμο και έχουν εξίσου δικαίωμα στην προστασία του νόμου, χωρίς καμμία απολύτως διάκριση».

Στην ΕΣΔΑ δεν απαντάται καμμία διάταξη που να αφορά ρητά τους ΛΟΑΤ. Το άρθρο 3 απαγορεύει την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση των ατόμων. Το αρ. 8 προβλέπει, μεταξύ άλλων, τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, ενώ η δεύτερη παράγραφός του προσθέτει πως το δικαίωμα αυτό υπόκειται σε περιορισμούς που καθίστανται αναγκαίοι για λόγους εθνικής ή δημόσιας ασφάλειας, για την εξασφάλιση της οικονομικής ευημερίας, την προστασία της τάξης, της υγείας ή της ηθικής, και για την πρόληψη ποινικών αδικημάτων. Το άρθρο 10 προστατεύει, κάτω από όρους, την ελευθερία έκφρασης.²⁰ Το άρθρο 12 προστατεύει το δικαίωμα γάμου και ίδρυσης οικογένειας, το οποίο εξασκείται όμως σύμφωνα με τους κατά περίπτωση εθνικούς νόμους²¹. Το άρθρο 14 προβλέπει την εφαρμογή των λοιπών διατάξεων της Σύμβασης «ασχέτως διακρίσεως φύλου... ή άλλης καταστάσεως», θεσπίζοντας έτσι την αρχή της ισότητας, ενώ το 12ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο εισάγει γενική απαγορευτική ρήτρα κατά των διακρίσεων, χωρίς όμως να αναφέρεται ρητά στον σεξουαλικό προσανατολισμό ως απαγορευμένο λόγο διάκρισης.

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα: Αρ. 2 παρ.1 (περί απαγόρευσης διακρίσεων), Αρ. 17, παρ. 1 & 2 (περί δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή), και Αρ. 26 (περί ισότητα έναντι του νόμου). Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η οποία εποπτεύει την εφαρμογή του συμφώνου, έχει διευκρινίσει ότι τα άρθρα 2(1) και 26,

¹⁹ Ας υπενθυμιστεί, ωστόσο, πως η παρέκκλιση από την ετεροφυλόφιλη νόρμα εξακολουθεί να τιμωρείται με σκληρότητα σε εβδομήντα τουλάχιστον χώρες του πλανήτη. Βλ. σχετικά, την έκθεση της ΔΑ (2001), 'Εγκλήματα μίσους, συνωμοσία σιωπής'. Γενικά για την προστασία των σεξουαλικών μειονοτήτων από τα ευρωπαϊκά δικαιοδοτικά όργανα, βλ. το ομότιτλο άρθρο του Βασίλη Χατζόπουλου, στα «Δικαιώματα του Ανθρώπου», αρ. 15, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2002, σσ. 709-756.

²⁰ Ωστόσο, το ΕΔΔΑ (στην απόφαση 27/9/1999, Smith & Grady v. UK, αρ. 505), έχει φανεί απρόθυμο να παράσχει προστασία σε ομοφυλόφιλους βάσει αυτής της διάταξης. Οι αιτούντες είχαν εκδιωχθεί από το στράτευμα λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, επικαλούμενοι τα άρθρα 3., 8, 10 και 14. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η ελευθερία έκφρασης (αρ 10) την οποία επικαλούνταν ήταν παρεπόμενη του σεβασμού της ιδιωτικής τους ζωής (αρ 8), που ήταν το κύριο ζητούμενο, και καταδίκασε το ΗΒ κάτω από το πρίσμα του τελευταίου, και όχι του πρώτου (αφήνοντας ανοιχτό το ενδεχόμενο να κάνει χρήση της διάταξης αυτής προκειμένου να εξασφαλίσει τα δικαιώματα σεξουαλικών μειονοτήτων).

²¹ Οι περιορισμοί που επιβάλλουν τα κράτη δεν πρέπει να πλήττουν την ουσία των δικαιωμάτων αυτών. Βλ. ΕΔΔΑ, 27/9/1990, Cossey v. UK, σειρ. Α, αρ.184. Σχετικά με τον προσδιορισμό της ουσίας των δικαιωμάτων αυτών, τα όργανα του Στρασβούργου αναγνωρίζουν, πάντως, μεγάλο περιθώριο επιλογών στα κράτη.

προστατεύουν και από διακρίσεις πάνω στην βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού (που συμπεριλαμβάνεται έτσι στην έννοια της διάκρισης με βάση το φύλο).²²

Για το αρ. 1Α(2), της Σύμβασης της Γενεύης για τους Πρόσφυγες, όπου γίνεται αναφορά σε ‘κοινωνική ομάδα’, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει εκδώσει ερμηνευτικές εγκυκλίους που διευκρινίζουν ότι η διάταξη σαφώς περιλαμβάνει και τους ΛΟΑΤ που διώκονται λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού.

Ακόμη, μια σειρά από άλλα διεθνή νομικά κείμενα (πχ UNCAT, Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης σε βάρος των Γυναικών κ.α.), περιέχουν διατάξεις που σαφώς ή/και συνδυαστικά απαγορεύουν τις διακρίσεις σε βάρος των ΛΟΑΤ, συνθέτοντας έτσι ένα πλέγμα ρυθμίσεων διεθνούς προστασίας τους.

Το αρ. 13 της συνθήκης του Άμστερνταμ προβλέπει ότι το Συμβούλιο μπορεί να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων, μεταξύ άλλων, λόγω ‘γενετήσιου προσανατολισμού’. Το δε άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ρητά καταδικάζει κάθε διάκριση με βάση τον ‘γενετήσιο προσανατολισμό’.

Τέλος, όσον αφορά την κοινοτική έννομη προστασία, σταθμό αποτελούν οι δύο οδηγίες, 2000/43/ΕΚ, *περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής τους καταγωγής*²³, και 2000/78/ΕΚ, *για την διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία*²⁴. Η ΕΕΔΑ έχει εκτενώς ασχοληθεί και γνωματεύσει επί του παλαιού σ/ν περί της ενσωμάτωσης των οδηγιών αυτών στην ελληνική έννομη τάξη (βλ. Έκθεση ΕΕΔΑ 2003). Η παρούσα κυβέρνηση συνέταξε ένα νέο σ/ν, και την στιγμή που γράφεται η παρούσα εισήγηση (1/12), δεν έχουν ακόμα ολοκληρωθεί οι διαδικασίες συζήτησης και ψήφισής του. Κάποιες από τις προτάσεις της ΕΕΔΑ έχουν ενσωματωθεί στο νέο κείμενο (ενδεικτικά αναφέρονται η χρήση του όρου ‘ειδικές ανάγκες’ – αντί του προηγούμενου ‘αναπηρία’-, οι παρατηρήσεις επί του άρθρου 3α, 4 (2) –χρήση του όρου ‘ιθαγένεια’, 7α, κ.α.). Όσον αφορά το υπό εξέταση θέμα (δικαιώματα ΛΟΑΤ), το νέο σ/ν δεν τροποποιείται από το παλιό, οπότε ισχύουν οι παρατηρήσεις που έχει ήδη διατυπώσει η ΕΕΔΑ²⁵. Πέρα από αυτές τις τελευταίες, ας συμπληρωθεί πως έχουν διατυπωθεί επιφυλάξεις για την χρήση στο σ/ν της έκφρασης ‘γενετήσιος προσανατολισμός’ αντί του ‘σεξουαλικός προσανατολισμός’ (επιφυλάξεις για αυτό το θέμα έχει εγείρει και η ΔΑ). Ακόμη, τόσο από την ΔΑ και την ΟΛΚΕ, όσο και από πολλές άλλες οργανώσεις ΛΟΑΤ και άλλων ομάδων μεταναστών κλπ, έχει διατυπωθεί το αίτημα για μια διεύρυνση της οδηγίας 78/2000 κατά την ενσωμάτωσή της στο ελληνικό δίκαιο, ούτως ώστε να προστατεύει όλες τις κατηγορίες ατόμων που αυτή κατονομάζει (όπου εντάσσονται και οι ΛΟΑΤ) έναντι των διακρίσεων και σε άλλα πεδία, πέραν αυτού της εργασίας και της απασχόλησης, όπως το κάνει η 43/2000. Εκτιμούν πως ο νομοθέτης συμμορφούται προς τις απολύτως απαραίτητες συμβατικές υποχρεώσεις του, αντί να κινηθεί προς μια πιά διευρυντική κατεύθυνση.

Στο εγχώριο Σύνταγμα απαντώνται διατάξεις που φωτίζουν το υπό εξέταση θέμα, καθ’ότι αποτελούν τις γενικές αρχές που συνέχουν την έννομη ρύθμιση της κοινωνικής συμβίωσης: αρ. 2 παρ. 1 –σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου-, αρ. 4 παρ. 1 –ισότητα ενώπιον του νόμου-, αρ. 5 παρ. 2 –προστασία της ζωής, τιμής & ελευθερίας-, αρ. 21 παρ. 1 –

²² Βλ. *Toonen v. Australia*, UN Doc: CCPR/C/50/D488/1992, at para 8.7, *απόψεις της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που υιοθετήθηκαν στις 31/3/1994*.

²³ *Επίσημη Εφημερίδα αρ. L180 της 19/7/2000, σσ. 22-26*.

²⁴ *Επίσημη Εφημερίδα αρ. L303 της 02/12/2000, σσ. 16-22*.

²⁵ Βλ. *παρατηρήσεις επί των άρθρων 16 του σ/ν, 18(γ), και 19-22*.

προστασία της οικογένειας, του γάμου, της μητρότητας και της παιδικής ηλικίας²⁶-, αρ. 22 παρ. 1 εδ. Β –δικαίωμα ίσης αμοιβής ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση-, αρ. 25 παρ. 1 – ανεμπόδιστη άσκηση ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων σε σχέση με το κράτος και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.

Η ομοφυλοφιλία δεν απαντάται ρητά σε καμία διάταξη του Ελληνικού ΠΚ²⁷, όπως, εξάλλου, αυτή δεν κατονομάζεται σε καμία άλλη ρύθμιση της ελληνικής νομοθεσίας. Προστασία από διάκριση στην βάση ‘γενετήσιου προσανατολισμού’ εισάγεται με την ενσωμάτωση των δύο κοινοτικών οδηγιών (βλ. παραπάνω), ενώ ο υπάρχων ν. 927/1979 (περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούσων εις φυλετικές διακρίσεις), δεν αναφέρεται στους ΛΟΑΤ ως κατηγορία (η διεύρυνσή του, ώστε οι τελευταίοι να συμπεριλαμβάνονται ρητά, αποτελεί τμήμα των αιτημάτων της ΔΑ και της ΟΛΚΕ).

Άρθρο 347 ΠΚ

Την «ασέλγεια παρά φύση» (μεταξύ αρρένων) τιμωρεί το άρθρο 347 ΠΚ²⁸ και προβλέπει προϋποθέσεις για το αξιόποινο (την κατάργησή του ζητούν και η ΔΑ και η ΟΛΚΕ, η οποία και παραθέτει και σχετική νομική τοποθέτηση)²⁹. Για καμμία από τις προϋποθέσεις που το άρθρο αναφέρει, δεν φαίνεται να συντρέχει λόγος εξειδικευμένης ρύθμισης, αφού οι προβλεπόμενες πράξεις τιμωρούνται ή ρυθμίζονται στο πλαίσιο του κολασμού αδικημάτων που αφορούν τις ετεροφυλοφιλικές σχέσεις (η κατάχρηση σχέσης εξουσίας και η αποπλάνηση προσώπου κάτω των 17, συνιστούν ποινικό αδίκημα που ρυθμίζεται από τα άρθρα 343 και 339 ΠΚ). Ακόμη στο άρθρο υπάρχει σαφής διακριτική μεταχείριση έναντι της ανδρικής ομοφυλοφιλικής πορνείας, την στιγμή που η ίδια πράξη στην περίπτωση ετεροφυλοφιλικών σχέσεων δεν συνιστά ποινικό αδίκημα, υπάρχει μάλιστα πρόσφατος νόμος (Ν 2734/1999/ Α-161) που ρυθμίζει τα σχετικά με τα «Εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα». Η πρόβλεψη διαφορετικού κατώτερου ορίου ηλικίας συγκατάθεσης (τα 17 χρόνια, έναντι των 15 σε άλλες διατάξεις) στην συγκεκριμένη ποινικά κολάσιμη πράξη, συνιστά επίσης διακριτική μεταχείριση³⁰.

²⁶ Για ένα σχόλιο πάνω στην σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία της κοινωνικής νομοθεσίας και των κοινωνικών δικαιωμάτων, που μπορεί να φωτίσει εμμέσως και να διευρύνει τον προβληματισμό που εγείρει το υπό εξέταση θέμα, βλ. Το Σύνταγμα τ. 6/2003, ΣτΕ 3216/2003 (ολομ)-Άδεια ανατροφής τέκνου, σχόλιο Αντώνη Μανιτάκη.

²⁷ Η ποινικοποίηση της ανδρικής ομοφυλοφιλίας έπαυσε το 1950, σε μία διαδικασία μετακίνησης αυτής της ‘συμπεριφοράς μη συμμόρφωσης’, από τον ποινικό στον ιατρικό έλεγχο. Βλ. σχετικά το εξαιρετικά ενδιαφέρον πόνημα της Αφροδίτης Κουκουτσάκη: Χρήση ναρκωτικών, Ομοφυλοφιλία, συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου, εκδ. Κριτική, 2002, σσ.143-179.

²⁸ ΠΚ 347 (Ασέλγεια παρά φύση): 1. Η παρά φύση ασέλγεια μεταξύ αρρένων που τελέστηκε: α)με κατάχρηση μιάς σχέσης εξάρτησης που στηρίζεται σε οποιαδήποτε υπηρεσία β)από ενήλικο με αποπλάνηση προσώπου νεώτερου από 17 ετών ή από κερδοσκοπία τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών. 2. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος ασκεί την ασέλγεια της παρ. 1 κατ’επάγγελμα.

²⁹ Βλ. σχετικά στον φάκελλο ΟΛΚΕ: Επιστολή προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης για το αρ.347 ΠΚ, παρουσίαση και τοποθέτηση.

³⁰ Ας σημειωθεί ότι η επίκληση της πύο αργής ωρίμανσης των αγοριών έναντι των κοριτσιών ως αιτιολογία για την διαφορετική μεταχείριση, ενώ είχε χρησιμοποιηθεί παλιότερα από τα όργανα του Στρασβούργου κατά την αντιμετώπιση υποθέσεων κατά κρατών που έχουν ανάλογες διατάξεις που θεσπίζουν διαφορετική ηλικία συγκατάθεσης, στην έκθεσή της του 1997 Sutherland v. UK, η Επιτροπή ΔτΑ ανέτρεψε προηγούμενή της νομολογία, αφενός μεν επικαλούμενη επιστημονικά στοιχεία από τα οποία προκύπτει ότι η σεξουαλική ενηλικίωση των αγοριών και των κοριτσιών

Η ύπαρξη της διάταξης, εκτός του ότι στιγματίζει ποινικά μια κατηγορία ατόμων, κάτω μάλιστα από έναν εξαιρετικά υποδηλωτικό τίτλο, προκαλεί δραστηριότητες των αστυνομικών αρχών (έλεγχοι στοιχείων, έφοδοι σε χώρους όπου συχνάζουν ΛΟΑΤ κλπ), οι οποίες καθίστανται ενοχλητικές, αλλά και επικίνδυνες για τους ομοφυλόφιλους (έχει παρατηρηθεί πως αυτού του είδους οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις έχουν προκαλέσει αυτοκτονίες ή απόπειρες αυτοκτονίας κλπ)³¹. Ενώ δηλαδή η συμμετοχή των ομοφυλόφιλων σε άλλες μορφές παράνομης δραστηριότητας είναι εντελώς ασήμαντη για να τεκμηριώσει πρόβλημα κοινωνικής επικινδυνότητας, η ύπαρξη αυτού του νόμου έχει σαν αποτέλεσμα τον πολλαπλασιασμό των προβλημάτων τους, ακόμα και αν αυτοί σπάνια υφίστανται τις προβλεπόμενες κυρώσεις.

Πολιτικός γάμος

Κεντρική θέση μέσα στα αιτήματα της ΟΛΚΕ³² καταλαμβάνει αυτό περί της επέκτασης της νομικής ισχύος του πολιτικού γάμου σε άτομα του ίδιου φύλου³³.

Στο σταυροδρόμι του δικαίου και της κοινωνίας, ο γάμος –έτσι όπως τον αντιλαμβανόμαστε μέχρι σήμερα- καθορίζει το σύνολο των κανόνων, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που διέπουν την σχέση μεταξύ των συζύγων, αλλά και ως προς τα παιδιά που ενδεχομένως αυτοί θα αποκτήσουν. Σαν τελετουργία, παρουσιάζει διαφοροποιήσεις ανάλογα με τις κοινωνίες και τις εποχές στις οποίες αναφέρεται, ενώ είναι ταυτόχρονα και ένας μηχανισμός ελέγχου μίας ιδιωτικής πράξης που συνδέεται όμως με την κοινωνία σαν σύνολο. Πέρα από την συνένωση

πραγματοποιείται στην ίδια ηλικία, αφετέρου δε κρίνοντας ότι η διακριτική ευχέρεια που διαθέτουν τα κράτη αναφορικά με ένα θέμα τόσο προσωπικό, πρέπει να είναι περιορισμένη και ότι η προτίμηση της κοινωνίας για τον ετεροφυλόφιλο τρόπο ζωής σε καμμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει αντικειμενική και λογική βάση προς άνιση μεταχείριση από τον ποινικό νόμο (αναφέρεται στο άρθρο του Β. Χατζόπουλου στο 'ΔτΑ', οπ. παρ.).

³¹ Βλ. σχετικά, Πόρισμα του Ιουνίου του 2003, του Κύκλου ΔτΑ του Συνηγόρου του Πολίτη, περί «Νομίμων προϋποθέσεων προσαγωγών και αστυνομικών ερευνών», μετά από διερεύνηση σχετικών αναφορών προς τον Συνήγορο. Το πόρισμα αναφέρει πως: «...Σε κάποιες περιπτώσεις, εστιαζόμενες σε συγκεκριμένους δημόσιους χώρους των Αθηνών (άλσος Ζαπτείου, Πεδίον Άρεως), φέρεται ότι οι προσαγωγές συνοδεύτηκαν από σκαιή συμπεριφορά των αστυνομικών και από δυσμενή σχόλια για τις γενετήσιες επιλογές των προσαχθέντων, τις οποίες οι αστυνομικοί αυτοδυνάμως συνήγαγαν... Ενίοτε οι προσαγωγές ήσαν αθρόες και αποτελούσαν μέρος ευρύτερων αστυνομικών επιχειρήσεων σε δημόσιους χώρους 'υψηλής εγκληματικότητας'..., φέρεται δε ότι συνοδεύτηκαν από απειλές ξυλοδαρμού και από απαξιωτικά σχόλια για την εξωτερική εμφάνιση, την οικογενειακή κατάσταση, τις πολιτικές πεποιθήσεις και την επαγγελματική ενασχόληση των προσαχθέντων...ή διενέργεια σωματικής έρευνας... χωρίς αιτιώδη συνάφεια με υπόνοιες τέλεσης αξιοποιώνων πράξεων...Ο Συνήγορος... απευθύνθηκε στις οικείες Αστυνομικές Διευθύνσεις, εισηγούμενος διερεύνηση των καταγγελιών...[αυτές] κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν διαπιστώθηκε καμμία πειθαρχικώς ελέγξιμη συμπεριφορά αστυνομικού... Πυρήνας του προβλήματος είναι αυτές καθ'εαυτές οι πάγιες διαταγές και απόψεις σχετικά με τις νόμιμες προϋποθέσεις προσαγωγών και ελέγχων, και αυτών ακριβώς των παγίων διαταγών και απόψεων παρίσταται αναγκαία η διερεύνηση...».

³² Βλ. σχετικά στον φάκελλο ΟΛΚΕ: Επιστολή προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης για τον πολιτικό γάμο, παρουσίαση και νομική τοποθέτηση επί του θέματος.

³³ Ας σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το Rockridge Institute (ένα προοδευτικό, για τα αμερικανικά δεδομένα, think-tank, που έχει μελετήσει την μορφή και χρήση του λόγου από διάφορους φορείς κοινωνικών διεκδικήσεων), η χρήση του όρου 'γάμος' ως αίτημα, δεν διευκολύνει την κατάκτηση της ουσίας του δικαιώματος για το οποίο μάχεται η ΛΟΑΤ κοινότητα, αφού η αξιακή φόρτιση αυτού του όρου, αφήνει το περιθώριο για πολιτικές τοποθετήσεις -ιδιαίτερα από θρησκευτικούς φορείς-, αποδυναμώνοντας έτσι τον πυρήνα της διεκδίκησης.

δύο ατόμων, οι περί του γάμου πρακτικές συσχετίζουν δύο ομάδες συγγενών και τείνουν να εναρμονίζονται με ένα συλλογικό μοντέλο που αντανακλά την κοινωνική εξέλιξη.

Το ζήτημα της θέσης και της εξέλιξης του γάμου ως κοινωνικού θεσμού, δημιουργεί προβληματισμούς ως προς την κατεύθυνση που αυτός παίρνει -απομακρυνόμενος από τις αρχικές του 'φυσικές' ή ιστορικές του συντεταγμένες και προσεγγίζοντας περισσότερο αυτές του πολιτισμού του σήμερα-, και ως προς τους νέους κανόνες που η κοινωνία ενδιαφέρεται να θεσπίσει ανάλογα με τον τρόπο που αυτή αντιλαμβάνεται το μέλλον της³⁴.

Φαίνεται να υπάρχουν δύο βασικές μεταβολές στο περιεχόμενο και τους συμβολισμούς που η κοινωνία αποδίδει στον γάμο:

- Ο γάμος δεν φαίνεται να αντιπροσωπεύει, τουλάχιστον όσο παλιότερα στην ιστορία, το πέρασμα σε μία καινούργια ζωή που αρχίζει με αυτόν, αλλά μάλλον το επιστέγασμα και την επισημοποίηση μίας προ-υπάρχουσας σχέσης μεταξύ των συζύγων (συνολικά στην Δυτική Ευρώπη –βλ. εκθέσεις της Eurostat και www.eosgallypeurope.com- οι γάμοι που γίνονται χωρίς να έχει προ-υπάρξει μία περίοδος συμβίωσης, αποτελούν μόνο το ένα ένατο του συνόλου).
- Ο γάμος δεν αποτελεί πλέον αναγκαία συνθήκη για την δημιουργία οικογένειας και δείχνει να απομακρύνεται από την πρωταρχική λειτουργία που του αποδιδόταν, δηλαδή αυτήν της διαίωνισης του είδους. Οι νομικές ρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των παιδιών που γεννιούνται εκτός γάμου πληθαίνουν (το 1999, στην Γαλλία, το 53% των γυναικών που αποκτούν το πρώτο τους παιδί, δεν είναι παντρεμένες), και η υιοθεσία δεν αποτελεί πλέον αποκλειστικό προνόμιο των παντρεμένων ζευγαριών (με ρυθμίσεις που ποικίλλουν από χώρα σε χώρα).

Όλα συντείνουν στο ότι έχουμε να κάνουμε με έναν συνολικό επαναπροσδιορισμό του γάμου, πράγμα το οποίο θέτει πολλά νέα ερωτήματα. Και οι ζωντρές συζητήσεις στον κόσμο των νομικών, παράλληλα με αυτές άλλων επιστημονικών κύκλων, για την επαναπροσέγγιση του γάμου ως 'θεσμού' ή ως 'σύμβασης'³⁵, είναι ενδεικτικές της σημασίας των ερωτημάτων αυτών.

³⁴ Βλ. Μουσούρου Λουκία, *Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας*, εκδ. Gutenberg, 2002.

³⁵ Για μια προσέγγιση της έννοιας και νομικής φύσης του γάμου, βλ. Αστικός Κώδικας, Απ. Γεωργιάδη-Μ. Σταθόπουλου, *Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα αρ. 1350-1371, περιθ. αριθμοί 2-4: «Έννοια και νομική φύση του γάμου-κοινωνική σημασία: Ο νόμος δεν ορίζει τι είναι ο γάμος. Προφανώς ακολουθεί την κοινά αποδεκτή έννοιά του, όπως μας την έχει κληροδοτήσει η μακραίωνη ιστορία του... Στην έννοια αυτή μπορούμε να πούμε πως περιλαμβάνονται (ενιαία για όλες τις μορφές γάμου) εννοιολογικά στοιχεία, τα ακόλουθα: α)συμφωνία δύο προσώπων, β)που ανήκουν σε διαφορετικό φύλο, δηλαδή ενός άντρα και μιας γυναίκας, γ)να ζήσουν σε 'κοινωνία βίου' μεταξύ τους, δηλαδή σε διαρκή συμβίωση, η οποία δ)αναγνωρίζεται από την πολιτεία σε ιδιαίτερο νομικό καθεστώς, συνεπαγόμενο δικαιώματα και υποχρεώσεις (σε υποσ. Ο κλασσικός ορισμός του Μοδεστίνου για τον γάμο). Τα παραπάνω χαρακτηριστικά του γάμου δείχνουν ότι η θεωρητική-ιδεολογική διαμάχη ως προς τη νομική φύση του γάμου, αν δηλαδή ο γάμος είναι σύμβαση ή θεσμός, ξεπερνιέται εύκολα μαζί με την μονομέρεια και των δύο απόψεων. Γιατί ο γάμος είναι και σύμβαση, με προέχουσα φυσικά την ηθική της σημασία, και θεσμός, όχι βέβαια καθηλωμένος και άκαμπτος, αλλά υποκείμενος σε πολλές παραλλαγές και σε δυνατότητα εξελίξεων. Ας σημειωθεί ότι ο όρος 'γάμος' μπορεί να χρησιμοποιηθεί, και χρησιμοποιείται πράγματι, είτε για την ιδρυτική πράξη, ή για την έννομη σχέση της συμβίωσης που προκύπτει από την ιδρυτική πράξη... Αν λείπει η διαφορά του φύλου, έχουμε ανυπόστατο γάμο (έστω και αν τα πρόσωπα του ιδίου φύλου, που συζούν, έχουν και σεξουαλικές σχέσεις), έστω και αν έχουν τελέσει την συστατική πράξη γάμου... Στην έννοια συνεπώς του γάμου, όπως την αντιλαμβάνεται σήμερα ο Έλληνας νομοθέτης, δεν ανήκει η συμβίωση ομοφύλων...»*

Αυτό που σίγουρα είναι γεγονός, είναι πως τα πλαίσιά του έχουν γίνει πίο ευέλικτα, πράγμα το οποίο καθιστά τα μέλη μιάς κοινωνίας πίο ‘ελεύθερα’ να τοποθετηθούν ως προς αυτόν: πιεζόμαστε λιγότερο να τον συνάψουμε, είμαστε πίο ελεύθεροι να το κάνουμε όταν το επιθυμήσουμε, πίο ελεύθεροι να τον αναιρέσουμε, ή ακόμη να μην ασχοληθούμε ποτέ με το όλο θέμα.

Αν μοιάζει παράδοξο το να διαπιστώνει κανείς την σχετική υποχώρηση της έλξης που ασκεί ο γάμος στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια, ενώ παράλληλα διατυπώνεται η διεκδίκηση της πρόσβασης σ’αυτόν από τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, αυτό δεν μπορεί, βέβαια, να αποτελέσει επιχείρημα για την αμφισβήτηση του δικαιώματος σε ανάλογη αντιμετώπιση και μεταχείριση εκ μέρους του νομοθέτη, του κράτους και της κοινωνίας.

Ωστόσο, πρέπει να εκφραστούν αμφιβολίες για το κατά πόσο η απουσία της χρήσης των κατηγοριών άνδρας/γυναίκα στα περί τέλεσης γάμου άρθρα του υφιστάμενου ΑΚ, τεκμηριώνει από μόνη της την δυνατότητα άμεσης και αυτόματης επέκτασης του δικαιώματος και στους ομοφυλόφιλους. Σε ένα ζήτημα με κοινωνικές διαστάσεις και προεκτάσεις μεγάλου βάθους, ένας νομικός ισχυρισμός με βάση το απομονωμένο ‘γλωσσικό μέγεθος’ του υπάρχοντος νομοθετήματος, ή το ‘γράμμα’ του -χωρίς την ταυτόχρονη ανάλυση του πνεύματός του, και κυρίως, χωρίς τον συνυπολογισμό ολόκληρου του δικαικού πλέγματος μέσα στο οποίο αυτός εντάσσεται, δηλαδή τον συσχετισμό του με όλους τους άλλους υφιστάμενους θεσμούς και παρελκόμενες ρυθμίσεις που αντλούν την υπόστασή τους από αυτόν (εντελώς ενδεικτικά αναφέρονται οι διατάξεις του ΑΚ περί σχέσεων γονέων και τέκνων -τέκνων γεννημένων σε γάμο (αρ. 17), τέκνου χωρίς γάμο των γονέων του (αρ. 19)-, κ.α.)-, δεν φαίνεται να είναι η πλέον κατάλληλη. Η λογική της ισοπεδωτικής ή μαθηματικής εξίσωσης, πέρα από το ότι μοιάζει να είναι αμφισβητούμενης αποτελεσματικότητας, αντίκειται και στην νομική αρχή της διαφοροποιητικής νομοθετικής μεταχείρισης ουσιωδώς ανόμοιων καταστάσεων και σχέσεων.

Παράλληλα, μία τέτοια προσέγγιση μάλλον ενισχύει την ‘αποσιώπηση’ για τα περί ΛΟΑΤ, ενώ η εναντίωση σ’αυτήν βρίσκεται στην καρδιά των διεκδικήσεων των ΛΟΑΤ.

Η νομική μορφή που θα αποδοθεί σε έναν νέο τύπο συνένωσης, στο πνεύμα των κατοχυρωμένων συνταγματικά δικαιωμάτων των πολιτών και των εξελίξεων στην ελληνική και την διεθνή κοινωνία, μπορεί, βέβαια, να χρησιμοποιήσει στοιχεία από τον υπάρχοντα νόμο, και γενικότερα από το υφιστάμενο πλαίσιο (τα νομοτεχνικά ζητήματα, όπως το αν θα παραπέμπει στον υφιστάμενο νόμο, ή θα επαναλαμβάνει μέρος των διατάξεων αυτού κλπ, αποτελούν μέρος της διαδικασίας). Όμως μια ξεχωριστή ρύθμιση, ως αποτέλεσμα συγκροτημένης νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας, που θα λαμβάνει υπ’όψιν της παραμέτρους και παραλληλίες με άλλους κλάδους του δικαίου, πέραν του Αστικού *stricto sensu*, μοιάζει να είναι προτιμότερη. Και τούτο γιατί σε μια πραγματικότητα, όπου το ‘γενετήσιο’ δεν είναι πια σαφώς διαχωρισμένο από το ‘σεξουαλικό’, (υπάρχει ‘γέννηση’ χωρίς ‘σεξ’, όπως και ‘σεξ’ χωρίς ‘γέννηση’), μάλλον πρέπει να προκριθεί μια συνολική και συντεταγμένη νομική επεξεργασία του θέματος.

Συμπεράσματα

Το ζήτημα της σχέσης νομικών προτύπων και κοινωνικών πρακτικών βρίσκεται στην καρδιά του προβληματισμού της κοινωνιολογίας του δικαίου. Στην διαλεκτική σχέση ανάμεσα στην νομοθεσία και την κοινωνική πραγματικότητα, κατά καιρούς και κατά περίπτωση,

εγγράφονται μεταρρυθμίσεις τόσο ‘από πάνω προς τα κάτω’, όσο και το αντίστροφο³⁶. Στην σημερινή κατάσταση πραγμάτων, οι νομικές αξιολογήσεις της ομοφυλοφιλίας, ως αντανάκλαση των αντίστοιχων κοινωνικών, που οδηγούσε άλλοτε σε κατασταλτικές μορφές ελέγχου και άλλοτε σε θεραπευτικές, είναι πλέον ανίσχυρες. Παράλληλα, είναι διαπιστωμένη η δυναμική μιάς προοδευτικής αναγνώρισης των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, συμπεριλαμβανομένων και των σεξουαλικών, στις σημερινές συντεταγμένες και δημοκρατικές κοινωνίες.

Μέσα στο πλαίσιο διαμόρφωσης μιάς νέας συλλογικής ταυτότητας και μάλιστα με όρους ‘κοινωνικής ορατότητας’, οι ΛΟΑΤ, διατυπώνουν μια σειρά από διεκδικήσεις, και ζητούν την υποστήριξη του νομοθέτη και της κοινωνίας.

Βασικός στόχος τόσο των αιτημάτων της ΔΑ, όσο και αυτών της ΟΛΚΕ, είναι η παρέμβαση της ΕΕΔΑ για την άρση των άμεσων ή έμμεσων παραβιάσεων ελευθεριών και δικαιωμάτων στα διάφορα πεδία έκφρασης δημόσιου λόγου και εκ μέρους της κρατικής εξουσίας-εξαιρουμένων των αμιγώς ιδιωτικών ενεργειών-, και την άρση της, εκούσιας ή ακούσιας, αδράνειας του νομοθέτη απέναντι σε αυτές.

Η μάχη κατά των στερεοτύπων και των κοινωνικών προκαταλήψεων είναι ένα εξαιρετικά πολύπλοκο και μακροπρόθεσμο εγχείρημα, ιδιαίτερα μάλιστα όσον αφορά το περιθώριο δράσης και ενεργειών της ΕΕΔΑ υπό την σημερινή της μορφή και με τους δεδομένους υλικούς και ανθρώπινους πόρους. Ωστόσο, η Επιτροπή, μέσα στα πλαίσια του θεσμικού της ρόλου, μπορεί να προτείνει την λήψη συγκεκριμένων μέτρων προς την κατεύθυνση της εξάλειψης των διακρίσεων σε βάρος των ΛΟΑΤ και του θεσμικού ρατσισμού όσον αφορά αυτή την κατηγορία πολιτών, καθώς και να προτείνει στην Πολιτεία να διερευνήσει συνολικά το θέμα της δημιουργίας των κατάλληλων εκείνων νομοθετημάτων και πολιτικών –στην βάση της αξιολόγησης των νέων κοινωνικών δεδομένων- που θα απαντήσουν στην νέα ανάγκη της νομικής αναγνώρισης/κατοχύρωσης της συμβιωτικής σχέσης μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου .

Συνεπώς, η ΕΕΔΑ προτείνει τα ακόλουθα, στη βάση των αιτημάτων της ΔΑ και της ΟΛΚΕ:

1. Η ΕΕΔΑ υποστηρίζει την νομική αναγνώριση της πραγματικής συμβιωτικής σχέσης μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, ούτως ώστε να αρθούν οι δυσμενείς διακρίσεις σε βάρος τους σε κληρονομικό, φορολογικό, ασφαλιστικό, υγειονομικό, συνταξιοδοτικό, προνοιακό και εργασιακό επίπεδο. Προτείνεται η σύσταση Ομάδας Εργασίας στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, η οποία θα διερευνήσει όλες τις όψεις αυτής της αναγνώρισης, αξιοποιώντας την υπάρχουσα διεθνή πρακτική και το υφιστάμενο εγχώριο νομικό πλαίσιο, και προσμετρώντας τις τοποθετήσεις μιάς σειράς φορέων που μπορούν να συνεισφέρουν προς την κατεύθυνση του αποτελεσματικού χειρισμού του ζητήματος.
2. Προτείνεται τροποποίηση του ν. 927/1979 προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης της έννοιας των διακρίσεων ώστε να περιλαμβάνεται ρητά ο σεξουαλικός προσανατολισμός.
3. Προτείνεται η υλοποίηση του σκέλους εκείνου των δύο κοινοτικών οδηγιών για την ίση μεταχείριση, που αφορά την εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του ευρύτερου κοινού για το περιεχόμενο τους. Η ΕΕΔΑ θα μπορούσε να συμμετέχει στον φορέα που θα οριστεί ως αρμόδιος για την ενημέρωση.

³⁶ Για μια προσέγγιση αυτής της αμφίδρομης χειραφετητικής δυναμικής μεταξύ δικαίου και κοινωνίας στο ελληνικό πλαίσιο, βλ. Ι. Λαμπίρη-Δημάκη, *‘Η Διαλεκτική Σχέση Νομοθεσίας και Κοινωνικής Πραγματικότητας, η περίπτωση της Ελλάδας (1974-1983), στα Σύμμεικτα προς τιμήν της ομοτ. Καθηγ. Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 2004.*

4. Προτείνεται η κατάργηση του άρθρου 347 ΠΚ.
5. Προτείνεται προς το ΕΣΡ, να παρέμβει άμεσα και δραστικά , ώστε σε όλο το φάσμα των εκπομπών της ελληνικής τηλεόρασης, να μην προβάλλονται εικόνες, κρίσεις και απόψεις που συνιστούν παραβίαση του σεβασμού στην προσωπικότητα και την υπόληψη των ΛΟΑΤ ή που συμβάλλουν αμέσως ή εμμέσως στην πρόκληση διακριτικής συμπεριφοράς και μεταχείρισης απέναντι τους. Εξυπακούεται πως θα πρέπει να εφαρμόζονται οι προβλεπόμενες κυρώσεις σε περίπτωση παραβιάσεων.
6. Προτείνεται προς το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης:
 - να διαμορφώσει πλέγμα συστάσεων/εγκυκλίων προς την κατεύθυνση του σεβασμού, από τα αστυνομικά όργανα, της προσωπικότητας και των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ
 - να διαμορφώσει ένα σαφές πλαίσιο για τον σεβασμό των νομίμων προϋποθέσεων προσαγωγών και ελέγχων, ούτως ώστε να αποσείεται κάθε διάκριση βάσει οποιουδήποτε αθέμιτου κριτηρίου, ούτε να βρίσκουν έδαφος να εμφιλοχωρήσουν στο αστυνομικό σώμα διακριτικές συμπεριφορές και πρακτικές.
 - να εντάξει θέματα που αφορούν την απαγόρευση των διακρίσεων με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό, στην εκπαίδευση των αστυνομικών.
 - να προωθήσει και διευκολύνει την διαδικασία παροχής ασύλου στους πρόσφυγες που διώκονται στην βάση του σεξουαλικού τους προσανατολισμού στην χώρα προέλευσής τους, όπως και του δικαιώματος τους στην οικογενειακής επανένωση.
7. Τέλος, προτείνεται προς το Υπουργείο Παιδείας:
 - εφόσον αποφασίσει να προχωρήσει προς την -συνιστώμενη- ένταξη του μαθήματος σεξουαλικής αγωγής στην εκπαίδευση, να εντάξει σε αυτήν τα ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού, προς την κατεύθυνση της ανεκτικότητας και της αποδοχής σεξουαλικών συμπεριφορών που αποκλίνουν από την επικρατούσα.
 - να προχωρήσει προς την κατεύθυνση εξάλειψης διακρίσεων σε βάρος εκπαιδευτικών λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας κοινωνικού φύλου, μέσω σχετικών εγκυκλίων προς τις κατά τόπους εκπαιδευτικές επιθεωρήσεις.

Αθήνα, Δεκέμβριος 2004

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΝΟΜΟΘΕΣΙΩΝ ΕΠΙ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΛΟΑΤ³⁷

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

I/ Γάμος

► Δεν προβλέπεται.

→ Εμπόδιο : το άρθρο 6 του Συντάγματος.

II/ Συμβίωση

► Ο νόμος της 16/2/2001 περί αναγνωρισμένης συμβίωσης δίνει το δικαίωμα αποκλειστικά σε δύο πρόσωπα του ίδιου φύλου να συνάψουν μία έννομη σχέση της οποίας το θεσμικό πλαίσιο είναι πολύ συγγενές με αυτό που διέπει την σχέση των παντρεμένων ζευγαριών.

■ Κοινά –με τον γάμο- σημεία :

1. Πρόκειται για δια βίου σύμβαση, η οποία δύναται να διαλυθεί.
2. Οι συμβαλλόμενοι μπορούν να επιλέξουν το οικογενειακό όνομα: γίνονται συγγενείς και αποκτούν δεσμούς συγγενείας με την οικογένεια του συντρόφου τους.
3. Παράγει αμοιβαία υποχρέωση συμβολής στις οικογενειακές ανάγκες κατά την διάρκεια της συμβίωσης, και παροχής διατροφής μετά την λύση της.
4. Ο νόμος προβλέπει την διάσταση, και τον οριστικό χωρισμό, ο οποίος προκύπτει –όπως και για το διαζύγιο- από δικαστική απόφαση.
5. Εισάγει πατρογονικά κληρονομικά δικαιώματα, εκτός διαφορετικής συμφωνίας των δύο συμβαλλομένων.
6. Δημιουργούν τα ίδια αποτελέσματα με τον γάμο, όσον αφορά την ρύθμιση θεμάτων υπηκοότητας και δικαιωμάτων αλλοδαπών.
7. Σε περίπτωση θανάτου, ο επιζών συμβαλλόμενος κληρονομεί τον θανόντα με τις ίδιες ρυθμίσεις που αφορούν και τους συζύγους δια γάμου.

■ Διαφορές :

1. Ουσιώδεις διαφορές σε φορολογικά ζητήματα και σε ζητήματα κοινωνικής πρόνοιας.
2. Απουσία δικαιώματος υιοθεσίας από κοινού, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών του ενός εκ των δύο συντρόφων.
3. Δεν προβλέπεται άσκηση από κοινού γονικής μέριμνας. Όταν ο ένας εκ των δύο συντρόφων ασκεί μόνος του την γονική μέριμνα στο δικό του παιδί, τότε προβλέπεται ένα είδος περιορισμένης συμμετοχής του άλλου συντρόφου σε θέματα καθημερινής φροντίδας του παιδιού.

III/ Υιοθεσία

■ Η αναγνωρισμένη συμβίωση δεν δίνει δικαίωμα υιοθεσίας από κοινού. Ούτε μπορεί ο ένας εκ των συντρόφων να υιοθετήσει τα παιδιά του άλλου.

³⁷ Η ΕΕΔΑ ζήτησε από τις ομόλογες ευρωπαϊκές εθνικές επιτροπές να της παράσχουν στοιχεία σχετικά με το υπό εξέταση θέμα. Το περιεχόμενο αυτής της συνοπτικής παρουσίασης προέρχεται από τις απαντήσεις όσων επιτροπών ανταποκρίθηκαν (Γαλλία, Δανία, Β. Ιρλανδία) και από στοιχεία που συλλέχθηκαν μέσω Ιντερνετ (ενδεικτικά, www.stonewall.org.uk, www.ilga.org, www.steff.suite.dk/partner.htm, www.eosgalluurope.com, και πολλές άλλες).

IV/ Γονική μέριμνα

► Δεν προβλέπεται άσκηση από κοινού γονικής μέριμνας. Όταν ο ένας εκ των δύο συντρόφων ασκεί μόνος του την γονική μέριμνα στο δικό του παιδί, τότε προβλέπεται ένα είδος περιορισμένης συμμετοχής του άλλου συντρόφου σε θέματα καθημερινής φροντίδας του παιδιού.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

► Ο ομοσπονδιακός νόμος του 1990 για το θέμα, εισάγει κυρίως ποινικές ρυθμίσεις και δεν προσδιορίζει τις κατηγορίες ατόμων που μπορούν να κάνουν χρήση της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Τα κενά καλύπτονται εν μέρει από εγκυκλίους του Ομοσπονδιακού Ιατρικού Συλλόγου, οι οποίες ρητά εξαιρούν τις ανύπαντρες μητέρες και τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

ΒΕΛΓΙΟ

I/ Γάμος

► Ο νόμος της 13/2/2003 δίνει δικαίωμα γάμου μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Οι κανόνες που διέπουν την τέλεση, λύση, και αμοιβαίες υποχρεώσεις των συντρόφων είναι ίδιοι με αυτούς που διέπουν τον γάμο μεταξύ ετεροφυλόφιλων.

II/ Συμβίωση

■ Όπως και οι ετεροφυλόφιλοι, οι ομοφυλόφιλοι μπορούν να επιλέξουν την **ελεύθερη συμβίωση** ή την **νόμιμη συγκατοίκηση (ν. της 23/11/1998)**, που εισάγει ένα νομικό πλαίσιο όπου τα δύο μέρη ρυθμίζουν τις υποθέσεις τους μέσω μιάς σύμβασης που υπογράφουν.

■ Η νόμιμη συγκατοίκηση δημιουργεί υποχρέωση συμβολής στις κοινές δαπάνες, αλλά δεν δημιουργεί αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα, ούτε κληρονομικά δικαιώματα.

III/ Υιοθεσία

■ Αδυναμία υιοθεσίας από κοινού.

■ Ο σύντροφος μπορεί να υιοθετήσει το παιδί του άλλου συντρόφου. Η υιοθεσία επιτρέπεται υπό την προϋπόθεση ότι η διαφορά ηλικίας ανάμεσα στον θετό γονέα και τον υιοθετούμενο υπερβαίνει τα 15 χρόνια (10 χρόνια, για τα ζευγάρια διαφορετικού φύλου).

IV/ Γονική μέριμνα

► Ο αστικός κώδικας ορίζει πως αυτή ασκείται από κοινού από τον πατέρα (βιολογικό ή θετό) και την μητέρα (βιολογική ή θετή), ακόμα και σε περίπτωση διαζυγίου, εκτός αν ο ένας εκ των γονέων έχει κερδίσει την αποκλειστική επιμέλεια του παιδιού.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

► Εν τη απουσία σχετικών νομικών ρυθμίσεων, τα Κέντρα Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής αποφασίζουν κατά περίπτωση αν θα κάνουν δεκτές τις αιτήσεις των ενδιαφερομένων. Αυτό, στην πράξη, μεταφράζεται στο ότι οι ομοφυλόφιλοι έχουν πρόσβαση σε αυτές τις υπηρεσίες.

ΔΑΝΙΑ

I/ Γάμος

- Δεν προβλέπεται.

II/ Συμβίωση

- Ο Νόμος της 1/6/1989 για την αναγνωρισμένη συμβίωση απευθύνεται αποκλειστικά σε άτομα του ίδιου φύλου. Η αναγνωρισμένη συμβίωση γίνεται μέσω μιας ‘πολιτικής’ τελετής (σε αντίθεση με τον γάμο που μπορεί να είναι είτε πολιτικός είτε θρησκευτικός).

III/ Υιοθεσία

- Δεν επιτρέπεται υιοθεσία από κοινού.
- Ο νόμος του 1989 τροποποιήθηκε το 1999 και επιτρέπει στον ένα από τους δύο συντρόφους να υιοθετήσει το παιδί του άλλου, εκτός αν το παιδί προέρχεται από ένα άλλο κράτος.

IV/ Γονική μέριμνα

- Δεν μπορεί να ασκηθεί από κοινού από ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

- Ο σχετικός νόμος της 10/6/1997 προβλέπει ότι αυτή η μέθοδος απευθύνεται σε παντρεμένα ζευγάρια ή σε ετεροφυλόφιλα ζευγάρια που ζούν σταθερά μαζί. Ωστόσο, ο νόμος αφορά μόνο τους γιατρούς, και στην πράξη, άλλες παραϊατρικές και επιστημονικές ειδικότητες έχουν την δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

ΙΣΠΑΝΙΑ

I/ Γάμος

- Δεν προβλέπεται. Ωστόσο, ο Χοσέ Λ. Ρ. Θαπατέρο έχει ανακοινώσει από τον περασμένο Απρίλιο την τροποποίηση του αστικού κώδικα προς την κατεύθυνση της αρχής της ισοτιμίας μεταξύ ετεροφυλόφιλων, ομοφυλόφιλων και τρανσεξουαλικών, και στο πεδίο του γάμου, και άλλων δικαιωμάτων, όπως κληρονομικών, εργασιακών, κοινωνικών κλπ. Δεν αναφέρθηκε στο θέμα της υιοθεσίας. Σύσσωμη η Καθολική Εκκλησία έχει τεθεί σε θέση μάχης.

II/ Συμβίωση

- Προς το παρόν δεν προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία κανένα είδος σύμβασης που να απευθύνεται σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια.
- Ωστόσο, σήμερα, έντεκα από τις δεκαεπτά ισπανικές αυτόνομες περιοχές, αποδίδουν –στο μέτρο των αρμοδιοτήτων τους- στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια μία σειρά από δικαιώματα που προσομοιάζουν με αυτά των παντρεμένων ζευγαριών: κοινή συμβολή στις οικογενειακές δαπάνες, παροχή διατροφής στον ασθενέστερο σύντροφο σε περίπτωση χωρισμού, δικαίωμα διατήρησης της κοινής στέγης σε περίπτωση θανάτου του ενός εκ των δύο συντρόφων, κ.α.

III/Υιοθεσία

- Δεν επιτρέπεται σε εθνικό επίπεδο. Ούτε η υιοθεσία του παιδιού του ενός συντρόφου από τον άλλο, επιτρέπεται.
- Υιοθεσία από κοινού, δυνατή στην Ναβάρα, την Αραγονία και την Χώρα των Βάσκων. Η Καταλωνία εξετάζει την υιοθέτηση σχετικών ρυθμίσεων.
- Η προηγούμενη κυβέρνηση Αθνάρ είχε κατ'επανάληψη απορρίψει σ/ν για τον γάμο και την υιοθεσία από ομοφυλόφιλους και είχε παγώσει με προσφυγές της στο Συνταγματικό Δικαστήριο την εφαρμογή σχετικών ρυθμίσεων που είχαν ψηφιστεί από κοινοβούλια των αυτόνομων περιοχών.

IV/ Γονική μέριμνα

- Σε εθνικό επίπεδο, εξασκείται από τους βιολογικούς ή θετούς γονείς, παντρεμένους ή όχι.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

- *Ο σχετικός νόμος 35/1988 της 22/11/1988 προβλέπει ότι οι μέθοδοι απευθύνονται στις ενήλικες υγιείς γυναίκες, ανεξάρτητα από το αν είναι παντρεμένες ή όχι. Τίποτα δεν εμποδίζει τις ομοφυλόφιλες γυναίκες να κάνουν χρήση των μεθόδων υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.*

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

I/ Γάμος

- Ο νόμος της 21/12/2000 επιτρέπει τον γάμο μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου.
- Ωστόσο, αυτός ο γάμος δεν παράγει τα ίδια έννομα αποτελέσματα σε σχέση με τον γάμο μεταξύ ετεροφυλόφιλων, όσον αφορά τα θέματα των παιδιών.

II/ Συμβίωση

- Παρέχεται η δυνατότητα στους ομοφυλόφιλους, όπως ακριβώς και στους ετεροφυλόφιλους, να επιλέξουν μεταξύ της **ελεύθερης συμβίωσης, του συμβολαίου κοινής ζωής** (που θεσπίζει υποχρεώσεις και δικαιώματα των δύο συμβαλλομένων, χωρίς να παράγει έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων) ή της **αναγνωρισμένης συμβίωσης**.

- Κοινά με τον γάμο σημεία :

Μεταξύ δύο ατόμων του ίδιου φύλου, ο γάμος και η αναγνωρισμένη συμβίωση προκαλούν τα ίδια αποτελέσματα: κοινοκτημοσύνη, φορολογικές ρυθμίσεις, κληρονομικά δικαιώματα, νομικές υποχρεώσεις απέναντι στα παιδιά, κ.α. ,

- Διαφορές :

Για την λύση της συμβίωσης δεν απαιτείται δικαστική απόφαση (σε αντίθεση με τον γάμο) όταν τα δύο μέρη συμφωνούν: αρκεί η υπογραφή ενώπιον συμβολαιογράφου ή δικηγόρου, ώστε να ρυθμιστούν οι συνέπειες που προκύπτουν από την λύση και να γίνει η καταχώριση στο ληξιαρχείο.

III/ Υιοθεσία

- Η υιοθεσία από κοινού, ανεξάρτητα από το είδος της έννομης σχέσης που έχουν επιλέξει, είναι δυνατή για τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια από τον Απρίλιο του 2001, με τον περιορισμό ότι θα αφορά παιδιά ολλανδικής υπηκοότητας ή που διαμένουν στην Ολλανδία. Οι δύο σύντροφοι πρέπει να

έχουν ζήσει μαζί τουλάχιστον για τρία χρόνια και να έχουν ασχοληθεί με την ανατροφή του παιδιού τουλάχιστον για ένα χρόνο, για να αποφανθεί το δικαστήριο αν θα επιτρέψει την υιοθεσία (προϋποθέσεις που αφορούν εξίσου **και** τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια.

■ Η υιοθεσία των παιδιών του συντρόφου είναι δυνατή. Ο γάμος μεταξύ δύο ατόμων του ίδιου φύλου δεν δημιουργεί δεσμούς συγγένειας κατιόντων, και ο σύντροφος δεν συνδέεται με δεσμό συγγένειας με το παιδί του άλλου, παρά μόνον αν το υιοθετήσει. Το παιδί πρέπει να έχει την ολλανδική υπηκοότητα.

IV/ Γονική μέριμνα

■ Ο γονέας και ο σύντροφός του (του ιδίου φύλου) μπορούν, με δικαστική απόφαση, να ασκήσουν από κοινού την γονική μέριμνα, υπό κάποιες προϋποθέσεις και αν αυτό κριθεί πως είναι προς το συμφέρον του παιδιού.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

► Κανένας νόμος δεν προσδιορίζει τους εν δυνάμει χρήστες των υπηρεσιών υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Αντίθετα, ο νόμος για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης, απαγορεύει ρητά κάθε διάκριση βασισμένη στον σεξουαλικό προσανατολισμό, ειδικά όσον αφορά την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας. Οι ομοφυλόφιλοι έχουν λοιπόν πρόσβαση στις τεχνικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

I/ Γάμος

► Δεν προβλέπεται.

II/ Συμβίωση

■ Ένα σχέδιο νόμου που εισάγει μία μορφή αναγνωρισμένης συμβίωσης συζητήθηκε στην Βουλή των Λόρδων τον Μάιο του 2004 και βρίσκεται υπό επεξεργασία από την αρμόδια επιτροπή. Αυτή η έννομη σχέση, θα παρέχει σε πολύ μεγάλο βαθμό παρόμοια δικαιώματα με αυτά που παρέχει ο γάμος: υποχρέωση συμβολής στις οικογενειακές δαπάνες, αντίστοιχες φορολογικές ρυθμίσεις, κληρονομικά δικαιώματα, δυνατότητα οικογενειακού ονόματος, κλπ

III/ Υιοθεσία

■ Στο σ/ν προβλέπεται η δυνατότητα υιοθεσίας των παιδιών του ενός συντρόφου από τον άλλον. Ήδη από τον Νοέμβριο του 2002, ο νέος νόμος περί την υιοθεσία, την καθιστά δυνατή στα σταθερά ζευγάρια, ανεξαρτήτως οικογενειακής κατάστασης και σεξουαλικού προσανατολισμού.

IV/ Γονική μέριμνα

■ Πάντα σύμφωνα με το σ/ν, οι σύντροφοι μπορούν να ασκήσουν την γονική μέριμνα από κοινού, όταν η υιοθεσία είναι αδύνατη ή ανεπιθύμητη.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

► Ο σχετικός νόμος του 1990 δεν αναφέρει τίποτα για την οικογενειακή κατάσταση των χρηστών. Ωστόσο, το άρθρο 13 αυτού του νόμου, προβλέπει πως αυτή η δυνατότητα θα πρέπει να δίδεται μόνο αν η μητέρα μπορεί να εξασφαλίσει μια καλή ζωή στο παιδί της, και αναφέρει πως η 'καλή ζωή' συμπεριλαμβάνει την κάλυψη της 'ανάγκης για ένα πατέρα'.

► Ο κώδικας δεοντολογίας της *Human Fertilisation and Embryology Authority*, όργανο επιφορτισμένο με τον έλεγχο της εφαρμογής του νόμου αυτού, αναφέρει πως τα κέντρα υποβοηθούμενης αναπαραγωγής θα πρέπει, στην περίπτωση που δεν υπάρχει πατέρας, να βεβαιώνονται πως 'η μέλλουσα μητέρα μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του παιδιού' και να διερευνούν αν «κάποιος από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον της μέλλουσας μητέρας, θέλει και μπορεί να μοιράζεται αυτή την ευθύνη και να συνδράμει στην ανατροφή του παιδιού και τις συνακόλουθες δαπάνες ».

► Στην πράξη, από αυτά τα κέντρα εξαρτάται η απόφαση αν θα δώσουν ή όχι πρόσβαση στις υπηρεσίες υποβοηθούμενης αναπαραγωγής στις ομοφυλόφιλες γυναίκες

ΣΟΥΗΔΙΑ

I/ Γάμος

► Δεν προβλέπεται. Ο νόμος του 1987 περί γάμου αναφέρει ότι αυτός συνάπτεται μεταξύ ενός άνδρα και μίας γυναίκας.

► Πάντως, στις 28/4/2004, η Βουλή ζήτησε από την κυβέρνηση να ορίσει Επιτροπή για την μελέτη του 'γάμου, ανεξάρτητα από το φύλο', εξέλιξη που ακολουθεί προηγούμενες σχετικές μεταρρυθμίσεις: κατάργηση –το 1994- των διαφορών μεταξύ γάμου και αναγνωρισμένης συμβίωσης όσον αφορά τα θέματα υιοθεσίας, εξέταση της δυνατότητας να δοθεί στις ομοφυλόφιλες γυναίκες το δικαίωμα χρήσης των υπηρεσιών υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.

II/ Συμβίωση

■ Η αναγνωρισμένη συμβίωση (ν. της 23/6/1994) είναι ένας τύπος δεσμού που προβλέπεται από τον νόμο, και επιτρέπει αποκλειστικά σε δύο πρόσωπα του ιδίου φύλου (18 ετών και άνω) να αναγνωρίσουν επισήμως την συμβίωσή τους. Κατοχυρώνει νομικά τους συμβαλλόμενους, κυρίως σε κληρονομικά ζητήματα, λόγω θανάτου ή διάλυσης της συμβίωσης. Το 2002 ο νόμος τροποποιήθηκε ώστε να δίνει το δικαίωμα υιοθεσίας στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Προς το παρόν,

III/ Υιοθεσία

■ Δυνατή, μετά την τροποποίηση του 2002 του ν. της 23/6/1994 για την αναγνωρισμένη συμβίωση.

IV/ Γονική μέριμνα

■ Η άσκησή της από κοινού από ένα ζευγάρι ομοφυλόφιλων σε αναγνωρισμένη συμβίωση, αποφασίζεται από το δικαστήριο στην βάση του συμφέροντος του παιδιού.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

■ Μη δυνατή προς το παρόν, αλλά το θέμα εξετάζεται.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

I/ Γάμος

► Δεν προβλέπεται.

II/ Συμβίωση

■ Ο ν. 7/11-5-2001 σχετικά με τον 'de facto κοινό βίο', δίνει μία σειρά από δικαιώματα –κυρίως φορολογικά και κληρονομικά- στα ζευγάρια, είτε πρόκειται για άτομα του ιδίου ή διαφορετικού φύλου.

III/ Υιοθεσία

- Υιοθεσία από κοινού και υιοθεσία των παιδιών του ενός συντρόφου από τον άλλον, δεν επιτρέπεται στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

IV/ Γονική μέριμνα

- Δεν μπορεί να ασκηθεί από κοινού από ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

- Ο σχετικός νόμος δεν προσδιορίζει τους δικαιούχους. Στην πράξη, η απόφαση επαφίεται στα κέντρα που την προσφέρουν, έστω και σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, οι αιτήσεις ομοφυλόφιλων ζευγαριών δεν πρέπει να γίνονται δεκτές.

ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ

I/ Γάμος

- Δεν προβλέπεται.

II/ Συμβίωση

- Νόμος του 2001 για την αναγνωρισμένη συμβίωση: παρέχει το δικαίωμα σε ενήλικα άτομα του ίδιου φύλου να αναγνωρίζουν την συμβίωσή τους, σε ένα νομικό δεσμό συγγενή με αυτόν του γάμου.

- Κοινά με τον γάμο σημεία :

Τα οικονομικής φύσεως δικαιώματα και υποχρεώσεις των δύο συντρόφων, όπως και τα σχετικά με την λύση του δεσμού, είναι ταυτόσημα με αυτά των συζύγων από γάμο.

- Διαφορές :

Δεν υπάρχει δικαίωμα υιοθεσίας, κοινού οικογενειακού ονόματος.

III/ Υιοθεσία

- Δεν προβλέπεται για τα ζευγάρια του ίδιου φύλου.

IV/ Γονική μέριμνα

- Παρέχεται, υπό περιορισμούς, αυτή η δυνατότητα για τα ζευγάρια του ίδιου φύλου.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

- Δυνατή για τις ανύπαντρες γυναίκες ή εκείνες που συμβιώνουν με άλλη γυναίκα.

ΟΥΓΓΑΡΙΑ

I/ Γάμος

- Αφορά μόνο τα ζευγάρια διαφορετικού φύλου.

II/ Συμβίωση

- Νόμος του 1997 επεκτείνει την σύναψη ‘αναγνωρισμένης συμβίωσης στην βάση μιάς οικονομικής και σεξουαλικής σχέσης’ και στα ζευγάρια του ίδιου φύλου. Παρεμφερή δικαιώματα με αυτά του γάμου, κυρίως σχετικά με τα κληρονομικά ζητήματα.

III/ Υιοθεσία

- Δεν είναι δυνατή για τα ζευγάρια του ίδιου φύλου.

IV/ Γονική μέριμνα

- Δεν είναι δυνατόν να εξασκηθεί από κοινού.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

- Απευθύνεται μόνο στα ζευγάρια ετεροφυλόφιλων, παντρεμένα ή μη.

ΓΑΛΛΙΑ

I/ Γάμος

- Σήμερα, το θετικό δίκαιο της Γαλλίας δεν προβλέπει δικαίωμα σύναψης γάμου μεταξύ δύο ατόμων του ίδιου φύλου. Ωστόσο, όπως και στην περίπτωση του ελληνικού ΑΚ, κανένα άρθρο του αντίστοιχου Γαλλικού ΑΚ δεν τον απαγορεύει ρητά: πουθενά δε αναφέρεται ότι ο γάμος συνάπτεται από έναν άνδρα και μία γυναίκα, ή ότι γάμος μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου απαγορεύεται, ή ότι η διαφορά του φύλου αποτελεί προϋπόθεση για την εγκυρότητα του γάμου.

II/ Συμβίωση (Le PACS : Pacte Civil de Solidarité)

Αυτή η δυνατότητα εισήχθη με νόμο της 15/11/1999, και ορίζει πως πρόκειται για ένα συμβόλαιο μεταξύ «δύο ενηλίκων ατόμων διαφορετικού ή ίδιου φύλου, και αποσκοπεί στην ρύθμιση και οργάνωση της κοινής τους ζωής». Αναπτύχθηκε, προωθήθηκε και υποστηρίχθηκε από την γαλλική αριστερά, σε απάντηση των διεκδικήσεων κυρίως των ομοφυλόφιλων, απευθυνόμενο, ωστόσο, και στα ζευγάρια διαφορετικού φύλου. Διαφοροποιείται από τον γάμο σε αρκετά σημεία, και βεβαίως, δεν είναι 'ενδεδυμένο' με τους συμβολισμούς και την κοινωνική διάσταση που έχει ακόμη ο γάμος *per se*, στην Γαλλία.

Έχει διατάξεις που αποδίδουν και κατοχυρώνουν τα υλικά δικαιώματα των συμβαλλομένων, πάνω στο μοντέλο των παντρεμένων ζευγαριών, με αρκετές όμως διαφοροποιήσεις: κοινή δήλωση φορολογίας εισοδήματος (όμως μετά από την πάροδο τριών ετών από την αρχή της συμβίωσης, σε αντίθεση με το αντίστοιχο δικαίωμα μέσα σε γάμο, που παρέχεται από την αρχή του τελευταίου), δικαίωμα μετάθεσης για τους δημοσίους υπαλλήλους πάνω στην βάση της διατήρησης της οικογενειακής ενότητας, κλπ. Τα συνταξιοδοτικά και κληρονομικά δικαιώματα αποδίδονται με πολύ λιγότερο ευνοϊκούς όρους από ό,τι στα παντρεμένα ζευγάρια. Είναι ένας νόμος με κενά και αδυναμίες και έχει ήδη πολλούς επικριτές, ωστόσο πρέπει να αναγνωρίσει κανείς το γεγονός ότι άνοιξε τον δρόμο για την έντονη δημόσια συζήτηση που ακολούθησε, περί δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων στην υιοθεσία και την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή. Αυτό που επιχειρεί να επιτύχει η κυβέρνηση Ραφαρέν, είναι να επιφέρει βελτιώσεις στο PACS, ώστε να επιτύχει μια εκτόνωση και να αποδυναμώσει την εκστρατεία υπέρ του γάμου των οργανώσεων ομοφυλοφίλων που ζητούν ίσα δικαιώματα.

III/ Υιοθεσία

Ο νόμος του 1966 περί υιοθεσίας, δίνει αυτό το δικαίωμα αποκλειστικά στα παντρεμένα ζευγάρια ή σε ένα ανύπαντρο φυσικό πρόσωπο. Το άρθρο 346 του ΑΚ απαγορεύει την υιοθεσία από «περισσότερα του ενός άτομα, εκτός αν πρόκειται για συζύγους».

Η δυσκολία για τους ομοφυλόφιλους ενδιαφερόμενους έγκειται στο να τους δοθεί η αρχική διοικητική έγκριση που απαιτείται για να ξεκινήσει η διαδικασία υιοθεσίας. Στην παρούσα κατάσταση, όταν ο αιτών δεν αποκρύπτει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, η αίτησή του απορρίπτεται. Έτσι, αφού τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια εξαιρούνται εξ υπαρχής αυτού του δικαιώματος, αυτό που συμβαίνει στην πράξη, είναι η απόκρυψη αυτού του στοιχείου κατά την διάρκεια της εξέτασης της αίτησής τους. Κατ'αυτό τον τρόπο, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ομοφυλόφιλοι που κάνουν αίτηση για υιοθεσία ως μεμονωμένα άτομα, είναι οι ίδιες με αυτές που αντιμετωπίζουν και οι ετεροφυλόφιλοι ανύπαντροι.

IV/ Γονική μέριμνα

Με νόμο της 8/1/1993, αυτή ασκείται από κοινού από τον πατέρα και την μητέρα του παιδιού. Όμως, με τον ν. της 2/3/2002 που τροποποιεί ένα μέρος του ΑΚ, υπάρχει πρόοδος προς την κατεύθυνση μίας μεγαλύτερης ευελιξίας στον προσδιορισμό του οικογενειακού πλαισίου, ώστε να 'χωράνε' μέσα σε αυτό και οι μονογονεϊκές οικογένειες ή οι '**familles recomposées**'. Σύμφωνα με αυτό το νόμο (άρθρο 377), οι ομοφυλόφιλοι γονείς μπορούν –κατ'εξαίρεση και κατ'εκτίμηση του δικαστή, και με την σύμφωνη γνώμη του ή των βιολογικών γονέων του παιδιού- να μοιραστούν την γονική μέριμνα με τον σύντροφό τους, που ονομάζεται «κοινωνικός συγγενής» (parent social). Γενικά, ο νόμος προβλέπει την ρύθμιση του δεσμού μεταξύ παιδιού και ομοφυλόφιλου γονέα, όταν αυτός βρίσκεται σε σύγκρουση με τον άλλο (βιολογικό) γονέα.

V/ Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή

Ο ν. περί βιοηθικής του Ιουλίου του 1994, ορίζει πως αυτές οι μέθοδοι απευθύνονται στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια σε αναπαραγωγική ηλικία, που μπορούν να αποδείξουν ότι ζουν μαζί για τουλάχιστον δύο χρόνια. Εξαιρεί τις ανύπαντρες μητέρες ή αυτές που ζουν με μία άλλη γυναίκα. Ακόμη, απαγορεύουν την εφαρμογή αυτών των μεθόδων έξω από το πλαίσιο του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, αλλά οι παραβιάσεις είναι συχνές. Η παρένθετη μητρότητα απαγορεύεται. Σε γενικές γραμμές, οι δημοσκοπήσεις για το θέμα της υιοθεσίας από ομοφυλόφιλους, της χρήσης μεθόδων υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ή παρένθετης μητρότητας, δείχνουν μια σαφή αρνητική στάση της κοινής γνώμης απέναντι σ'αυτές.